

nal, and perhaps even right' (p. xvii). Bonner has been very successful in preparing an introduction to the doctrine and practices of *jihad* in early Islamic history that can initiate students to the first period Islamic history and early interpretations of *jihad*. Moreover, there is also a useful commented bibliography at the end of each chapter useful for further readings in the major European languages.

Michelangelo Guida

Les derviches tourneurs: doctrine, histoire et pratiques

Alberto Fabio Ambrosio, Ève Feuillebois, Thierry Zarccone
Paris: Cerf, 2006. 212 sayfa.

Üç yazarın hazırladığı *Les derviches tourneurs*, düzenli ve düzgün sunumu olan Fransızca bir Mevlevîliğe giriş kitabıdır. Kitabın hazırlanış öyküsüne değinilen "Giriş" kısmından sonra, "Birinci Bölüm"de Mevlânâ'nın yaşamöyküsü ve yapıtı (Feuillebois), "İkinci Bölüm"de Mevlevîliğin gelişimi (Zarccone) ve son bölümde de başta semâ âyini, daha doğrusu mukabele anlatılıyor (Ambrosio). Üç sayfalık bir "Sonuç"tan sonra ayrıntılı bir "Bibliyografya" (s. 177-194) ve iki ayrı "Dizin"le (kişi ve yer isimleri; kavramlar) kitap tamamlanıyor. Fransa'da konuyla ilgili geniş kitleye yönelik son yapıtların 1970'li yıllarda Eva de Vitray-Meyerovitch'in elinden çıkanlar olduğu anımsanırsa, bundan önce D. Gimaret ve S. Ruspoli gibi İslâmiyat uzmanlarının da yayıncısı olan dinler tarihinde uzmanlaşmış Cerf Yayınevi'nin girişiminin yerindeliği anlaşılır.

XIII. yüzyıl İrânî tasavvuf geleneği ve şiirinin uzmanı Ève Feuillebois'nın sunduğu Mevlânâ'nın yaşamöyküsü (s. 15-31), siyasî, iktisadî ve toplumsal bağlam bütünüyle göz ardı edilmiş olduğundan ve üstelik yeni bakış açılarını ve bilgilerden yararlanılmadığından kuru bir anlatım olarak kalmış. Yazar, Mevlânâ'nın yapıtını ele aldığı sayfalarda (s. 32-42) önce *Mesnevî* ve *Dîvân-ı Kebîr*'i Vitray-Meyerovitch'in şiir çevirilerinden geniş alıntılarla okurlarına tanıtıyor ve üç paragrafla da *Fihî mâ fih* ve *Mektûbât*'tan söz ediyor. "Birinci Bölüm"ün son sayfalarında (s. 62-81) Feuillebois, Mevlânâ'nın şiirlerindeki ana mazmunlara ve tarzlara (ör. şathiyeler) yer veriyor ve *Mesnevî* şairinin İran şiir geleneğinde, özellikle kendi çağındaki yerini belirliyor. Ancak yazar ondan önce, Mevlânâ'nın tasavvufî görüşlerini ele alıyor (s. 42-62). Gerçi, ele alıyor diye nitelenmek bile belki de fazla olacak; çünkü burada ağırlıklı olarak

Chittick'in Mevlânâ'nın tasavvuf anlayışı üzerine olan düşünceleri doğrudan ve uzun alıntularla, *Mesnevî ve Divân-ı Kebîr*'den alınan parçalara yamanmış.

Thierry Zarcone'un Mevlevîliğin tarihi ve ana çizgileri üzerine yazdığı kısım (s. 83-122) hakkında da söylenebilecek çok şey yok. Türkçe müellefâta hâkim olduğunu bildiğimiz yazar, özellikle son on yılda çıkan yayınlara (Ocak, Işın, Küçük) ağırlıklı yer vererek önce tarikatın tarihini (s. 83-93), sonra başta Nakşibendilik olmak üzere diğer tarikatlarla karşılaştırarak "doktrinini" (s. 93-100) ve toplumsal tarihini / Osmanlı toplum düzenindeki yerini (s. 100-119) ele almış; son olarak da (s. 120-122), kısaca, tarikatların lağvından sonra Cumhuriyet döneminde Mevlânâ'nın ve Mevlevîliğin siyaset nesnesine dönüştürülmesine değinmiş. Hemen göze çarpan birkaç yanlış belirtelim: Ferruh Çelebi'nin, 1583'te II. Selim tarafından görevinden alınması pek muhtemel gözüküyor (s. 86). Yine onun gibi, ağırlıklı olarak XVIII. yüzyılda yaşamış olduğu bilinen Mehmed Ârif Çelebi'nin Peç'te bir zâviye açılmasına önyak olması da inanılır değil (s. 87). Şeyh Galib'in *Aşk ü Hüsn* isiminde bir şiiri olmadığı gibi (s. 92), Asaf Halat (*böyle!*) Çelebi'nin değil "Galib" (!) (s. 122) diye bir şiir akımına, Garip'e (Birinci Yeni) bağlı olması da mümkün görünmemektedir.

Kitabın belki de en önemli kısmı, İsmâil Rusûhî Ankaravî Dede'nin *Minhâcû'l-fukarâ*'sından yola çıkarak XVII. yüzyılda Mevlevî tarikatı üzerine bir tez (Paris-IV, Sorbonne, 2007) hazırlamış olan Alberto Fabio Ambrosio'nun semâ anlattığı *Mevlevîlerin Dansı: Tarih ve Simgesel Anlamı* isimli "Üçüncü Bölüm"ü (s. 123-171) terimin köken bilimsel anlamı ve Kur'an ve hadislerdeki kullanımlarından sonra tasavvuftaki (özellikle Sülemî [vefat tarihi yanlış verilmiş, 941 (!)], Hücvîrî, İmam Gazzâlî örnekleri üzerinde durulmuş) terim anlamına değinilmiş. Mevlânâ'nın şiirlerinden ve *Minhâcû'l-fukarâ*'daki betimlemelere (s. 123-142) de yer veren Ambrosio, bunun ardından (s. 142-152) XIX. ve özellikle XX. yüzyıllardaki tanıklıklardan yola çıkarak ve çizimlerle destekleyerek mukabeleyi aşamalarıyla yeniden kurguluyor. Ardından Batılı gezginlerin -Pietro della Valle'den Maurice Barrès'e- Mevlevîlik ve özellikle de mukabele üzerine görüş ve betimlemelerine yer verdikten sonra, semâin içsel anlamı üzerine Chodkiewicz, Michot, Lory ve en çok İsmâil Rusûhî Ankaravî'den destek alarak bir düşünce yolculuğuna çıkıyor (s. 158-171).

Fransa'da belirli bir boşluğu doldurduğuna kuşquamuz olmasa da, *Derviches tourneurs* alt başlığının verdiği sözü ancak, ucu ucuna tutuyor. Belki doktrin, tarih ve pratikler gibi iddialı bir açıklama cümlesi yerine, daha kısa ve içeriğe uyan "Bir Giriş" benzeri bir başlık seçmek içeriği daha iyi yansıtacaktı.

Güneş Işıksel